

Pragmatisme

Pragmatisme er en filosofisk retning som favoriserer den form for viden som er afprøvet som handlinger i en konkret praksis. Grundforestillingen er, at du ikke kan få viden om verden uden at interagere direkte med den verden, du gerne vil blive klogere på.

Forfatter

Louise Buch Løgstrup

Ph.d. og lektor ved UCL Erhvervsakademi og
Professionshøjskole.

Pragmatismens perspektiv på verden

Pragmatisme er ikke en klassisk videnskabsteoretisk retning, men kan betegnes som en filosofisk tradition med den grundantagelse, at man ikke kan have viden om verden uden at være aktør i denne verden. Det er med andre ord gennem handlinger, at mennesker tilegner sig viden (Dewey, 2015). I en pragmatisk tilgang er man optaget af at undersøge, hvordan virkeligheden udspiller sig i konkrete praktiske sammenhænge. For at kunne få indblik i denne type viden fokuseres der i pragmatismen på, hvordan man bedst muligt gennemfører en undersøgelse af praksis (Stanford Encyclopedia of Philosophy).

Pragmatismen kan ses både som en reaktion på, at positivismen til tider er blevet anset som den eneste sande videnskab, og som en reaktion på den rangordning af teori og praksis, som Aristoteles formulerede, hvor teori ofte rangere højere end praksis (Brinkmann, 2006). Pragmatisk baserede forskere tilslutter sig ikke et bestemt videnskabsteoretisk ideal, men har i stedet det ideal at lade problemer og situationer i praksis diktere med hvilke metoder, de skal undersøges, og med hvilke teorier, de skal analyseres, og hvorvidt svaret findes inden for et naturvidenskabeligt, samfundsvidenskabeligt og/eller humanistisk paradigme (Gimmler, 2012).

Pragmatismens baggrund

Den pragmatiske filosofi opstod omkring 1870 i USA (Oxford Research Encyclopedias & Stanford Encyclopedia of Philosophy). Charles Sanders Peirce (1839–1914) bliver anset som den første til at formulere denne filosofi. John Dewey (1859–1952) blev også tidligt en central skikkelse inden for den pragmatiske tilgang, og med hans specifikke fokus på politik, uddannelse og sociale forbedringer er hans tanker særligt interessante for den pædagogiske faglighed. Jane Addams (1860–1935) er ligeledes en relevant figur, idet hun anses som forkvinden for den amerikanske profession 'social work' baseret på den pragmatiske filosofi, og på den måde er hendes anskuelser også centrale i forståelsen af den pædagogiske faglighed.

I nyere tid har Richard Rorty (1931–2007) genfortolket pragmatismen, hvor en af hans væsentlige pointer er en kritik af den opfattelse, at sprog og tanker afspejler verden. I stedet mener Rorty, at sprog og tanker er en slags skabende handlinger i verden, og på den måde er sproget en del af praksis. Rorty argumenterer i lighed med den tidlige pragmatisme for, at man ikke kan vide noget om verden uden at tage del i verden ved at interagere aktivt i den. Teori kan ikke fungere som et objektivt fundament for viden og etiske principper om verden, fordi der ikke findes universelle sandheder, kun lokale sandheder (Peters & Ghiraldelli, 2001).

Menneskesyn

Ifølge pragmatismen kan vi kun vide noget om mennesker ved at interagere med andre mennesker i praksis. Ved at være aktører, er vi lærende mennesker. Vores menneskesyn udvikles i interaktioner med andre mennesker og vores menneskesyn får afgørende betydning for vores valg og handlinger i praksis (Thayer, 1982; Dewey, 2015; Brinkman, 2006). Pragmatisme handler om at gribe ind og handle til fordel for mennesker. Viden er derfor et moralsk fænomen, fordi viden altid har praktiske konsekvenser for mennesker.

Metodologiske overvejelser

I en pragmatisk tilgang til at forstå verden vil dét at handle i praksis altid stå centralt. Du kan ikke få viden om verden uden at interagere direkte med den verden, du gerne vil blive klogere på. Det giver desuden ikke mening at få viden om verden uden at handle på denne viden (Dewey, 2015). Der findes ikke én videnskabelig metode, som knytter sig til den pragmatiske tilgang. I stedet anses alle videnskabelige metoder i princippet som værende anvendelige. Det, som dikterer valget af metode, er det 'problem' (Dewey, 2015), du møder i praksis. Dewey beskriver, at metoden til at løse 'et problem' er 'refleksiv tænkning' (Dewey, 2015). Fremgangsmåden er, at man gennem en situeret undersøgelse gennemgår forskellige faser:

- Bliv forundret over praksis og formulér en problemstilling.
- Forestil dig løsninger – umiddelbare overvejelser over, hvad der kan gøres – og hvilke handlemuligheder, der er.
- Klargør problemet begrebsmæssigt – inddragelse af teori og empiri.
- Opstil hypoteser – omfatter en mere grundlæggende opfattelse af, hvad der er galt, eller hvad der er godt og en mere præcis forestilling om, hvad der kan gøres.
- Gennemfør eksperimenter – dvs. en afprøvning i praksis
- Evaluér.

Et eksempel på en forundring kan være:

1) Hvorfor lykkes min kollega Hanne så godt med at motivere bestemte børn, når nu det er så svært for mig?

2) Umiddelbart tænker du fx, at du vil tale med Hanne om, hvad hun gør, for at finde ud af, om hun har et svar på din forundring.

3) Du går i gang med at undersøge problemstillingen mere indgående ved fx at læse teori om motivation og ved fx at interviewe Hanne, børn og kolleger (se afsnit om kvalitativt interview). Måske observerer du også, hvad der sker i interaktionen mellem Hanne og børnene (se afsnit om deltagende observation).

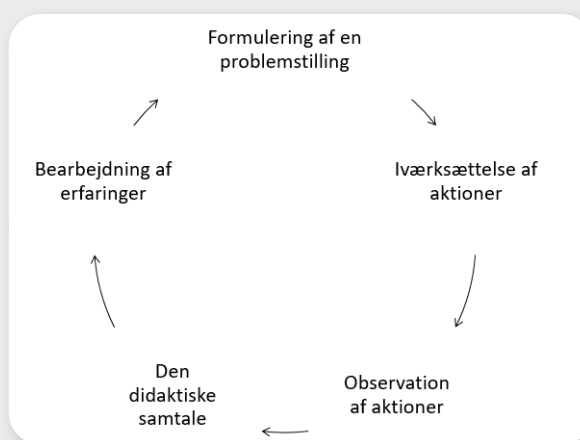
4) Du opstiller forskellige hypoteser i forhold til, hvad, du tror, grunden er til Hannes evne til at motivere, og hvorfor du ikke selv lykkes. Det kan fx være en hypotese om, at Hanne kender børnene bedre, end du gør, at hun lytter mere til børnene, at hun er bedre til at få dem til at grine, at hun er god til at forberede børnene på, hvad de skal, at du selv taler for hurtigt, eller at du ikke inddrager børnene i processen. Du kan også begynde at gøre dig forestillinger om, hvordan du kan imødegå din forundring med handling. Det kan fx være ved at gøre dine observationer af Hannes interaktion tilgængelig på et personalemøde, hvor I i fællesskab kan analysere, hvordan I andre kan lære af Hanne.

5) Du afprøver en ny måde at kommunikere på i forhold til børnene. Du vælger fx bevidst at tale langsommere og være sikker på, at alle børn forstår, hvad du siger og inddrager deres tilbagemeldinger.

6) Du evaluerer det, du har sat i værk. Virkede det fx at tale langsommere? Hvad kan du eksperimentere med som det næste for at forbedre din pædagogiske praksis?

Ifølge Dewey har faserne ikke nødvendigvis en bestemt rækkefølge (Elbrønd, 2008; Dewey, 2015), ligesom det kan være forskelligt, hvor lang tid de forskellige faser varer, og hvor mange gange den samme forundring cirkulerer igennem faserne. Tidsrammen kan på den måde være alt fra minutter til år. Aktionslæring, som i de seneste år har vundet stor udbredelse inden for det pædagogiske felt som en metode til at udvikle praksis, er til dels inspireret af pragmatismen, hvor ovenstående faseopdelte 'refleksive tænkning' er sammenlignelig med det, som ofte refereres til som aktionslæringscirklen (Bayer, Plauborg & Andersen, 2007; Madsen, 2008).

(De fem faser ifølge Bayer,
Plauborg & Andersen, 2007)

Betydning for praksis

Den grundlæggende forestilling er, at praksis ikke kan udvikles gennem en teoretisering på afstand af praksis. Praksis kan kun udvikles, når man er situeret i den pågældende praksis. Den pragmatiske tilgang er et udtryk for en ageren i praksis, som falder helt naturligt for mennesker. På den måde anser han ikke metodologien som forbeholdt forskere, men som en optimal alment menneskelig måde at lære på (Dewey, 2015).

Den pragmatiske tilgang til verden er kendetegnet ved en omfortolkning af det klassiske skel mellem teori og praksis. John Dewey anser al viden og menneskelig aktivitet som et udtryk for praksis. På den måde opfattes teori i det pragmatiske perspektiv på verden ikke som en selvstændig og uafhængig aktivitet, men i stedet som en del af praksis (Dewey, 2015). Pragmatismen er, med den såkaldte pragmatiske vending, blevet en dimension i mange moderne teoridannelser (Egginton & Sandbothe, 2004; Bernstein, 2010), og denne teoriudvikling kan tjene som argument for vores måde at koble teori og praksis tæt sammen i professionshøjskolerne.

Litteratur

Brinkmann, S. (2006). John Dewey: en introduktion. København: Hans Reitzels Forlag.
Dewey, J. (2015). Demokrati og Uddannelse. Aarhus: Klim.
Holm, B. (2018). Videnskab i virkeligheden: en grundbog i videnskabsteori. Frederiksberg: Samfundslitteratur.

Fordybelseslitteratur

Bayer, M., Plauborg, H. & Andersen, J. (2007). Aktionslæring: Læring i og af praksis. København: Hans Reitzels Forlag.

Bernstein, R. J. (2010). The Pragmatic Turn. Cambridge: Polity Press.

Dale, E. L. (2008). Med Dewey in mente. I: Uddannelse, demokrati og videnskab: John Dewey. Red. Madsen, C. & Munch, P. Aarhus: Klim.

Dewey, J. (2009) Hvordan vi tænker: En reformulering af forholdet mellem reflektiv tænkning og uddannelsesprocessen. Aarhus: Klim.

Egginton W. & Sandbothe, M. (2004). The Pragmatic Turn in Philosophy. Contemporary Engagements between Analytic and Continental Thought. Albany: State University of New York Press.

Elbrønd, M. (2008). På sporet af praksis. Refleksion i praksis. Skriftserie Nr. 8/2008.

Gimmler, A. (2012). Pragmatisme og "practice turn". Slagmark # 64: Praksis.

Legg, Catherine and Hookway, Christopher, "Pragmatism", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2019 Edition), Edward N. Zalta (ed.), hentet på: <https://plato.stanford.edu/archives/spr2019/entries/pragmatism/>

Madsen, B (2018). Aktionslæringens DNA: en håndbog om aktionslæringens teori og metode. Aarhus: Systime.

Peters, M, A. & Ghiraldelli, P. (Red.). (2001). Richard Rorty: Education, Philosophy, and Politics. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.

Thayer, H. S. (Red.) (1982). Pragmatism. The Classic Writings. Charles Sanders Peirce, William James, Clarence Irving Lewis, John Dewey, George Herbert Mead. Hackett Publishing Co, Inc; New Ed edition.

Citering

Af Louise Buch Løgstrup, peer reviewet af Thomas Illum Hansen, udgivet 2020

Korrekt citering af denne artikel efter APA-systemet (American Psychological Association System, 7th Edition):

Løgstrup, L. B. (2020). Pragmatisme. 2. udgave. Hentet den 26. april 2022 på: www.laeremiddel.dk/viden-og-vaerktoejer/videnskabsteori/videnskabsteoretiske-retninger/pragmatisme/